

РЕЦЕНЗИЯ
на
участниците в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.7 Администрация и управление, и по научна специалност „Военна психология“ за нуждите на първично звено катедра „Информация и сигурност“ на приемащо структурно звено факултет „Артилерия, ПВО и КИС“, обявен от НВУ „Васил Левски“ – Велико Търново

Рецензент: проф. д.пс.н. Людмил Георгиев
Софийски университет „Свети Климент Охридски“

На обявения от Националния военен университет „Васил Левски“ – Велико Търново в „Държавен вестник“, бр. 106 от 15.12.2020 г., конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, и по научна специалност „Военна психология“ за нуждите на първично звено катедра „Информационна сигурност“ на приемащо структурно звено факултет „Артилерия, ПВО и КИС“ – 1 място за цивилен служител, документи е подал един-единствен кандидат – гл. ас. д-р Виктор Добрев.

Във формален план трябва да отбележа, че са спазени всички законови изисквания, така че процедурата е напълно легитимна. Нещо повече – следва да добавя, че гл. ас. д-р Виктор Добрев изпълнява по всички показатели новите наредби, свързани с оценките по НАЦИД, а, което е най-важно, по основните за подобен конкурс критерии – цитирания и публикации, значително надхвърля минималните точкови изисквания.

В съдържателно отношение кандидатът участва в конкурса с впечатляваща не само като количество, но и особено като качество научна

продукция – три индивидуални монографии, три студии като собствени глави в колективни монографии, три емпирични изследвания и две статии. Би могло да се допусне, що се отнася до две от индивидуалните монографии, че те не следва да бъдат предмет на рецензията, тъй като имат връзка със защитената от Виктор Добрев докторска дисертация през 2013 г. В качеството си на научен ръководител на неговата дисертационна разработка веднага трябва да кажа, че съдържанието на двете монографии в предостатъчна степен разширява по необходимост ограниченото изследователско поле на дисертацията, тоест тук става дума за значително разгръщане на първоначалния текст, което прави тези монографии не просто копия, а ново и задълбочено изследване на съответната проблематика. Освен това, струва ми се, че д-р Виктор Добрев е могъл да представи още една своя глава в колективна монография, чието отпечатване в Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ предстои непосредствено – „Творческите предизвикателства на Критическата психология II“. Въпреки това, така или иначе, представената научна продукция е достатъчна и адекватна на областта на конкурса, а аз приемам всичките публикации за рецензиране.

Безспорно с най-голяма тежест, що се отнася до научната област на конкурса, е последната индивидуална монография на д-р Виктор Добрев „Хамартична психология. Милитаризация на информационно-психологическото пространство“ (2020 г.). Знам, че идеята на кандидата за *хамартична психология* не е нова, тя е творчески изстрадана, но в случая д-р Виктор Добрев успява да я реализира евристично и в контекста на съвременната военна проблематика. Смисълът, който древните гърци влагат в *хамартията*, предполага акцент върху надличностните и дори над общностно-човешките, тоест вселенските закономерности, които „отварят“ пред човека перспективи и желания да се опитва да излезе извън рамките и ограниченията на собствената си природа, което в крайна сметка винаги

води до неговия трагичен край. Нещо като *свръх-човекът* на Фридрих Ницше, за когото след като „Бог е мъртъв и не участва повече в човешките дела“, то значи, че той, всеки един от нас, може „да заеме“ неговото място, да сътворява и пресътворява не само собственото си битие, но и битието на другите, на цялата действителност.

От такава гледна точка предложението на д-р Виктор Добрев за *хамартична психология* изглежда достатъчно обосновано и дори очевидно, тъй като наистина в определени случаи днес психологическото познание е отклонявано от традиционните си човешки измерения и използвано за антихумани и деструктивни цели, независимо от официално прокламираните версии, в които то е обличано. С особено теоретично значение са изведените от кандидата в първата част на книгата, а именно „Хамартичен човек“, три нива на психични възприятия на действителността и на психичната регулация на човешкото поведение – „качествено чувствен, емоционално-образен, „отворен“; абстрактно-логически, теоретичен, „затворен“; парадоксално медитативен, като съчетание от първите два начина“. Изхождайки от тази своя представа за психичната структура, във втората част на книгата си – „Хамартичното общество“, кандидатът достатъчно подробно и адекватно описва появата и спецификата на съвременното глобално мрежово общество, неговата организация и структура. А също така и фундаменталната му цел, а именно да трансформира човешкото съзнание – процес, в който на медиите се възлага основополагаща роля, факт, забелязан още от Авраам Ноам Чомски, който твърдеше, че „за т.нар. „демократични“ общества медиите са онова, което е тоягата за т.нар. „ тоталитарни“ общества“. Освен това, д-р Виктор Добрев извежда и две нови съвременни социални форми на пространствено-времевите характеристики на глобалното мрежово общество – „пространствените потоци и мигновеното време“. Пренесени в полето на военната проблематика, тези характеристики предполагат

формирането на съвременните тенденции във въоръжението и воденето на война, а именно „война от шесто поколение“, характеризираща се със своя „безконтактен характер“. Особено интересна и практически полезна е идеята на автора за „фреймово съзнание“, тоест „процес, движещ се на много нива, водещ до представата, че всеки, който е извън медийното пространство, особено виртуалното, е извън политиката и властта“. В заключението подробно са описани значенията и измеренията на информацията в съвременния глобален мрежов свят в качеството ѝ на самостоятелен феномен и сила. Струва ми се, че изобщо няма да бъде преувеличено, ако кажа, че тази индивидуална монография на д-р Виктор Добрев представлява принос в съвременната българска психология, а и не само, с което определено се гордея, тъй като той е много специална част от Българската школа на Критическата психология.

Монографията „Еврейският етнокултурен трансфер на менталност“ (2019 г.) е посветена на изследване на специфично еврейското отношение към действителността – човешка, природна и божествена, формиращо се през вековете с подчертаното значение на юдаизма. Въщност, едва ли има подобна на еврейската етно-културна общност в света, тъй като в общи линии тя единствена удържа триединството – Един Народ, Един Бог, Един свещен текст по един безкомпромисен начин, чиято иманентност е повече от несъмнена за всеки член на общността, за всеки евреин, независимо от историческото време и място на неговия живот. Разбира се, тази книга е подготовка за следващата монография, в която д-р Виктор Добрев си поставя за цел да обговори и да предложи своя отговор на един твърде интересен факт в историята на западната психология – присъствието на цяла плеяда психолози от еврейски етно-културен произход. В настоящата книга, макар и да се предпазва категорично от всяко възможно тълкуване на текста като опит за преосмисляне на традиционния начин, по който се представя историята на психологията, все пак авторът предлага решения и

подход, които наистина ревизират оstarялото деление на тази история на преднаучен, описателен и научен етапи в нейното развитие, а аз мога само да адмирирам този факт. Като изследва в дълбочина и с твърде безспорна прецизност спецификата на еврейската менталност, кандидатът подчертава иманетното историческо присъствие в нея на едно оригинално и именно психологическо познание, което индивидуализирали се в един или друг представител на еврейската общност прави възможен бума на еврейското присъствие в западната психология през 20-те и 30-те години на ХХ век, а и след това. Считам, че тук, развивайки убеждението още на Вилхелм фон Хумболд за категоричната връзка между етно-културната принадлежност и индивидуалното творчество, независимо в каква област, макар и да не се позовава пряко на него, д-р Виктор Добрев реализира поредния си твърде съществен принос в българската психология, а и не само в нея.

Следващата монография, „Културална каузалност на еврейската екстраполация в психологията“ (2019 г.), носи заглавието на дисертацията, но, както вече споменах, в същото време тя представлява значително разширение и обновяване на първоначалния дисертационен текст. Струва ми се, че това допълнително уточнение е важно, защото в тази книга д-р Виктор Добрев демонстрира по категоричен начин безспорната си и богата психологическа култура, и теоретичен изследователски потенциал, които му дават възможност да представи оригиналната си версия относно факта, за който стана дума – твърде значителното присъствие на психолози от еврейски етно-културен произход в западната психология. Изхождайки от концепцията за биографията в жизнения път на личността на доайена на българската социална психология проф. Дончо Градев, авторът представя не само известните на неизкушените в областта на психологическото познание автори като Зигмунд Фройд и създадената от него Първа Виенска психотерапевтична школа, Алфред Адлер и неговата Втора Виенска психотерапевтична школа, Виктор Франкъл и неговата Трета Виенска

психотерапевтична школа, а именно логотерапията, но и цяла друга редица от психолози-евреи, повечето създатели и на фундаментални направления в западната психология. Става въпрос за гештальтпсихологията на Курт Левин, съдбоанализата на Леополд Сонди, културната психоанализа на Ерих Фром, културно-историческата психология на Лев Виготски, хуманистичната психология на Абрахам Маслоу, психодрамата на Джейкъб Морено. Наред с всичко останало, за което стана дума, а именно базисното значение на специфичната еврейска менталност и присъствието на исторически формирано и препредавано от поколение на поколение оригинално психологическо познание, тук д-р Виктор Добрев чрез една твърде важна културна саморефлексия показва и друго измерение на тази менталност – интерпретацията на творчеството, в т.ч. и научното, като своеобразна *мицва*, еврейска свърх-ценност, чрез която еврейството полага себе си в чужда културна среда и обяснява на другите своята собствена специфика. Категоричен съм, че и тази книга на кандидата представлява негов твърде съществен принос в българската психология, а и не само.

В студията си „Религията осъзнат опит“, част от първата колективна монография, д-р Виктор Добрев изследва три религиозни конфесии на авраамическите култури – кабалистичния юдаизъм, източно-православния исихазъм и исламския суфитски мистицизъм. Известно е, че в рамките на традиционната западна университетска психология, когато става дума за психология на религията, е налице едно ограничение на изследванията единствено върху религиозните преживявания на отделния, на заедно с това обобщен и абстрактен човешки индивид, без връзка със спецификата на *религиозната система*, в която живее всеки един конкретен човек. Тук кандидатът напуска ограниченията на подобен подход, за да ни покаже отвъд него специфичното отнасяне между сакрално и профанно, светско и свещено, иманентно и трансцендентно в посочените три религиозни концепции. Разбира се, като титуляр на лекционен курс „Психология на

религиите“ в Магистърска програма „Социална и криминална психология“ в СУ „Св. Климент Охридски“ бих могъл твърде продължително да коментирам достойнствата на този текст, но тук ще се огранича само с констатацията, че и той представлява важен принос на д-р Виктор Добрев в българската психология, а и не само.

В главата си „*Deus ex machina*“, част от колективната монография „Творческите предизвикателства на Критическата психология“ (2017 г.), на която съм съставител, д-р Виктор Добрев отново поставя по оригинален и твърде задълбочен начин фундаментални психологически проблеми на съвременния свят. В най-общи линии става дума за невъзможния диалог между западната секуларна цивилизация и останалите все още религиозни цивилизации по света, но не само това – собствената екзистенциална проблематичност на човешкото в западния свят, подчинено на фалшивите и антихуманни ценности на прагматичното, консуматорско, утилитарно идеологическо общество. Без да се впускам в подробности мога само да кажа, че продължавата от миналата година и до днес пандемия, породена от Ковид 19, показва по един категоричен *практически* начин проблемните екзистенциални преживявания на хората в западната цивилизация, твърде различни от тези на хората в останалите части на света.

Следващите три публикации представляват всъщност реализирани и предстоящи емпирични психологически проучвания, в които този път д-р Виктор Добрев демонстрира своите качества на практически изследовател. Струва ми се, че тази взаимност между задълбочени теоретични познания и безспорна евристична визия за психологическото познание заедно с видните практически умения относно емпиричните психологически изследвания е твърде важна за цялостната ми оценка в рецензията.

Последните две публикации са статии, в които д-р Виктор Добрев отново показва докъде може да стигне полета на творческите търсения, когато човек притежава солидни теоретични познания и забележителен

интерес към проблеми колкото традиционни, толкова и съвременни. Затова тук мога да повторя своите адмирации към представената от кандидата научна продукция.

Едно от важните изисквания на рецензирането е степента на съвпадение между представите на кандидата и на рецензента за приносите в съответните публикации. През годините съм рецензирал повече от 120 дисертации и хабилитационни конкурса и мога да кажа: „Рецензирам, следователно съществувам!“. Споделям това, защото рядко се съгласявам с кандидата за изведените му собствени приноси – в случая обаче, е налице съвпадение. Що се отнася до критичните бележки, признавам си, че нямам такива. Ще прибавя също така, че имам лични впечатления от също така безспорните преподавателски качества на кандидата.

В заключение, имайки предвид богатата обща, психологическа и несъмнената изследователска култура на гл. ас. д-р Виктор Добрев, си позволявам да препоръчам на уважаемите членове на достопочтеното жури да му дадат исканата от него академична длъжност „доцент“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.7. Администрация и управление, и по научна специалност „Военна психология“. Считам, че това ще бъде както адекватна оценка за неговото научно творчество и преподавателски качества, така и ценен стимул за бъдещите му творчески търсения.

04.03.2021 г.

Рецензент:

София

NATIONAL MILITARY UNIVERSITY "VASIL LEVSKY"

5000 Veliko Tarnovo, 76 Bulgaria Boulevard phone:
(062)618 822; fax: (062)618 899; e-mail: nvui%nvu.bg

REVIEW

on

participants in the competition for the academic position of "Associate Professor" in the field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, professional field 3.7 Administration and management, and in the scientific specialty "Military Psychology" for the needs of the primary unit Department of Information and Security "Of the host structural unit, Faculty of Artillery, Air Defense and CIS, announced by „Vasil Levski“ National Military University - Veliko Tarnovo

Reviewer: Prof. Ph.D. Lyudmil Georgiev

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Announced by the National Military University "Vasil Levski" - Veliko Tarnovo in the State Gazette, issue. 106 of 15.12.2020, competition for the academic position of "Associate Professor" in the field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, and in the scientific specialty "Military Psychology" for the needs of the primary unit of the Department of "Information Security" of receiving structural unit, Faculty of Artillery, Air Defense and CIS - 1 place for a civil servant, documents were submitted by a single candidate - Chief Assistant Professor Dr. Victor Dobrev.

Formally, I must point out that all legal requirements have been met, so the procedure is completely legitimate. Moreover, I should add that Ch. Assistant Professor Dr. Viktor Dobrev implements the new regulations related to NACID assessments in all indicators, and, most importantly, the main criteria for such a competition - citations and publications, significantly exceeds the minimum score requirements.

In terms of content, the candidate participates in the competition with an impressive not only in quantity, but also especially in quality production - three individual monographs, three studies as own chapters in collective monographs, three empirical studies and two articles. It could be assumed, as far as two of the individual monographs are concerned, that they should not be the subject of the review, as they have a connection with the doctoral dissertation defended by Viktor Dobrev in 2013. As a supervisor of his dissertation, I must immediately say that the content of the two monographs sufficiently expands the limited research field of the dissertation, ie this is a significant development of the original text, which makes these monographs not just copies, but a new and in-depth study of the relevant issues. In addition, it seems to me that Dr. Victor Dobrev has forthcoming another of his chapters in a collective monograph, which would be published by the University Publishing House "St. Kliment Ohridski" - "The Creative Challenges of Critical Psychology II ". However, in any case, the presented scientific production is sufficient and adequate in the field of the competition, and I accept all publications for review.

Undoubtedly with the greatest weight, as far as the scientific field of the competition is concerned, is the last individual monograph of Dr. Viktor Dobrev "Hamartic psychology. Militarization of the information-psychological space" (2020). I know that the idea of the candidate for hamartic psychology is not new, it is creatively suffered, but in this case Dr. Viktor Dobrev manages to realize it heuristically and in the context of modern military issues. The meaning that the

ancient Greeks put into the hamartia presupposes an emphasis on the superpersonal and even on the community-human, that is, the universal laws, which "opens" up to man perspectives and desires to try to go beyond the limits and limitations of their own nature, which ultimately always leads to its tragic end. Something like Friedrich Nietzsche's *Übermensch*, for whom, since "God is dead and no longer involved in human affairs," it means that he, each of us, can "take" his place, create and recreate not only one's own being, but also the being of others, of all reality.

From this point of view, Dr. Viktor Dobrev's proposal for hamartic psychology seems sufficiently justified and even obvious, because indeed in certain cases today's psychological knowledge is deviated from its traditional human dimensions and used for inhumane and destructive purposes, regardless of the officially proclaimed versions in which it is dressed. Of particular theoretical importance are the three levels of mental perceptions of reality and the mental regulation of human behavior derived by the candidate in the first part of the book, namely "Hamartic man" - "qualitatively sensual, emotional-image," open "; abstract-logical, theoretical, "closed"; paradoxically meditative, as a combination of the first two ways ". Based on this idea of mental structure, in the second part of his book - "Hamartic society", the candidate describes in sufficient detail and adequately the emergence and specificity of the modern global network society, its organization and structure. And also its fundamental goal, namely to transform human consciousness - a process in which the media is assigned a fundamental role, a fact noticed by Abraham Noam Chomsky, who claimed that "for the so-called. "Democratic" societies, the media is what is the stick for the so-called "Totalitarian" societies ". In addition, Dr. Victor Dobrev brings out two new modern social forms of spatio-temporal characteristics of the global network society - "spatial flows and instantaneous time". Transferred to the field of military issues, these characteristics suggest the formation of modern

trends in armaments and warfare, namely the "sixth generation war", characterized by its "contactless nature". Particularly interesting and practically useful is the author's idea of "frame consciousness", ie "a process moving on many levels, leading to the idea that everyone who is outside the media space, especially the virtual, is outside politics and power." The conclusion describes in detail the meanings and dimensions of information in the modern global network world as an independent phenomenon and force. It seems to me that it would not be an exaggeration to say that this individual monograph by Dr. Viktor Dobrev is a contribution to modern Bulgarian psychology, and not only that, which I am definitely proud of, as it is a very special part of Bulgarian School of Critical Psychology. The monograph "The Jewish Ethnocultural Transfer of Mentality" (2019) is dedicated to the study of the specifically Jewish attitude to reality - human, natural and divine, formed over the centuries with the emphasis on Judaism. In fact, there is hardly a Jewish ethno-cultural community similar to the world, because in general it is the only one that maintains the trinity - One People, One God, One sacred text in an uncompromising way, whose *immanence* is more than undoubted for every member of the community , for every Jew, regardless of the historical time and place of his life. Of course, this book is a preparation for the next monograph, in which Dr. Victor Dobrev aims to discuss and offer his answer to a very interesting fact in the history of Western psychology - the presence of a galaxy of psychologists from the Jewish ethno-cultural origin. In the present book, although it strongly defends itself against any possible interpretation of the text as an attempt to rethink the traditional way in which the history of psychology is presented, the author nevertheless offers solutions and an approach that really revises the outdated division of this history into pre-scientific, descriptive and scientific stages in its development, and I can only admire this fact. Examining in depth and with very indisputable precision the specifics of the Jewish mentality, the candidate emphasizes the immanent historical presence in it of an original and namely

psychological knowledge, which individualizing in one or another representative of the Jewish community makes possible a boom of Jewish presence in Western psychology in The 1920s and 1930s, and beyond. I believe that here, developing the conviction of Wilhelm von Humboldt about the definite connection between ethno-cultural affiliation and individual creativity, regardless of the field, although he does not refer to it directly, Dr. Victor Dobrev made another very significant contribution in Bulgarian psychology, and not only in it.

The next monograph, "Cultural Causality of Jewish Extrapolation in Psychology" (2019), is the title of the dissertation, but, as I have already mentioned, it is at the same time a significant extension and update of the original dissertation text. It seems to me that this additional clarification is important, because in this book Dr. Victor Dobrev clearly demonstrates his indisputable and rich psychological culture and theoretical research potential, which allow him to present his original version of the fact that it was about the very significant presence of psychologists of Jewish ethno-cultural origin in Western psychology. Based on the concept of the biography in the life of the doyen of Bulgarian social psychology Prof. Doncho Gradev, the author presents not only the authors known to the inexperienced in the field of psychological knowledge as Sigmund Freud and the First Viennese Psychotherapeutic School, Alfred Adler and his Second Vienna Psychotherapeutic School, Victor Frankl and his Third Vienna psychotherapeutic school, namely logotherapy, but also a whole host of other Jewish psychologists, most of the founders of fundamental trends in Western psychology. These are the gestalt psychology of Kurt Levin, the fate analysis of Leopold Sondi, the cultural psychoanalysis of Erich Fromm, the cultural-historical psychology of Lev Vygotsky, the humanistic psychology of Abraham Maslow, the psychodrama of Jacob Moreno. Along with everything else we talked about, namely the basic importance of the specific Jewish mentality and the presence of historically formed and passed down from

generation to generation original psychological knowledge, here Dr. Victor Dobrev through a very important cultural self-reflection shows another dimension of this mentality - the interpretation of creativity, incl. and the scientific, as a kind of mitzvah, a Jewish super-value, through which Judaism places itself in a foreign cultural environment and explains to others its own specificity. I am categorical that this book of the candidate represents his very significant contribution to the Bulgarian psychology, and not only.

In his study "Religion, a Conscious Experience", part of the first collective monograph, Dr. Viktor Dobrev explores three religious denominations of Abrahamic cultures - Kabbalistic Judaism, Eastern Orthodox Hesychasm and Islamic Sufi mysticism. It is known that within the traditional Western university psychology, when it comes to the psychology of religion, there is a limitation of research only on the religious experiences of the individual, at the same time generalized and abstract human individual, unrelated to the specifics of the religious system, in which each individual lives. Here the candidate leaves the limitations of such an approach to show us beyond it the specific relationship between the sacred and the profane, the secular and the sacred, the immanent and the transcendent in the three religious concepts mentioned. Of course, as a lecturer of the lecture course "Psychology of Religions" in the Master's Program "Social and Criminal Psychology" at Sofia University "St. Kliment Ohridski" I could comment on the merits of this text for too long, but here I will limit myself to the statement that it also represents an important contribution of Dr. Viktor Dobrev in Bulgarian psychology, and not only.

In his chapter "Deus ex machina", part of the collective monograph "The Creative Challenges of Critical Psychology" (2017), of which I am the compiler, Dr. Victor Dobrev again poses in an original and very thorough way fundamental psychological problems of the modern world. In general, it is about the impossible dialogue between the Western secular civilization and the other

still religious civilizations in the world, but not only that - the own existential problems of humanity in the Western world, subordinated to the false and inhuman values of the pragmatic, consumerist, utilitarian ideological community. Without going into details, I can only say that the ongoing pandemic caused by Covid 19 from last year to the present day has shown in a definite practical way the problematic existential experiences of people in Western civilization, very different from those of people in other parts of the world.

The next three publications are actually realized and forthcoming empirical psychological studies, in which this time Dr. Victor Dobrev demonstrates his qualities as a practical researcher. It seems to me that this reciprocity between in-depth theoretical knowledge and an indisputable heuristic vision of psychological knowledge, together with the prominent practical skills of empirical psychological research, is very important for my overall assessment in the review.

The last two publications are articles in which Dr. Viktor Dobrev again shows how far the field of creative pursuits can go when a person has solid theoretical knowledge and remarkable interest in issues as traditional as they are contemporary. Therefore, here I can repeat my admiration for the scientific production presented by the candidate.

One of the important requirements of the review is the degree of synchronicity between the ideas of the candidate and the reviewer about the contributions in the respective publications. Over the years, I have reviewed more than 120 dissertations and habilitation competitions and I can say: "I review, therefore I exist!". I share this because I rarely agree with the candidate about his own contributions - in this case, however, there is synchronicity. As for the critical remarks, I admit that I do not have any. I will also add that I have

personal impressions of the equally indisputable teaching qualities of the candidate.

In conclusion, having in mind the rich general, psychological and undoubtedly analytical culture of Ch. Assistant Professor Dr. Viktor Dobrev, I would like to recommend to the esteemed members of the honorable jury to give him the requested academic position "Associate Professor" in the field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, professional field 3.7. Administration and management, and in the scientific specialty "Military Psychology". I believe that this will be both an adequate assessment of his scientific work and teaching qualities, and a valuable stimulus for his future creative pursuits.

04. 03. 2021

Reviewer: